

Матеріали і дослідження
з археології Прикарпаття і Волині.
2015. Вип. 19. С. 454–457.

**Віра ГУПАЛО,
Емілія ЗАРУБІЙ**

ВИСТАВКА ДО 100-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ІГОРЯ СВЕШНІКОВА

У жовтні 2015 р. наукова спільнота та прогресивна громадськість Львова вшанували пам'ять видатного археолога, доктора історичних наук Ігоря Кириловича Свешнікова. Серед низки культурно-просвітницьких заходів, скерованих в межах України на відзначення 100-річчя з дня народження вченого, помітним явищем стала виставка “У пошуках слідів минувшини”, зорганізована Львівським історичним музеєм. Експозицію, розташовану у виставковому залі на третьому поверсі за адресою пл. Ринок, 6, урочисто відкрито о 16 годині 22 жовтня. З вступним словом виступила заступник

Рис. 1. Відкриття виставки. Зліва направо: О. Свешнікова, Е. Зарубій, О. Роман, В. Гупало, М. Книш
Fig. 1. Opening of exhibition. From left to right: O. Sveshnikova, E. Zarubiy, O. Roman, V. Hupalo, M. Knysh

Рис. 2. Відкриття виставки. Зліва направо: О. Свешнікова, С. Терський, В. Конопля, Е. Зарубій, О. Роман
Fig. 2. Opening of exhibition. From left to right: O. Sveshnikova, S. Terskyi, V. Konoplia, E. Zarubiy, O. Roman

директора музею Олена Роман, яка відзначила непересічне значення наукової діяльності І. Свешнікова з позицій сьогодення, багатогранність особистості вченого, одночасно підкресливши вагомність музейного періоду у біографії дослідника.

З численних гостей до слова запрошено колег та учнів І. Свешнікова з Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України – доктора історичних наук, завідувача відділу археології Олександра Ситника, доктора історичних наук, старшого наукового співробітника відділу археології Віру Гупало, молодшого наукового співробітника відділу археології Віталія Коноплю, які відзначили внесок І. Свешнікова у розвиток української археології та історії, поділилися спогадами про спільні польові експедиції, розробки наукових тем, наголосивши на особливих досягненнях ювіляра у дослідженні низки доісторичних археологічних культур Передкарпаття, Поділля та Волині в епоху бронзи. Окремо підкреслено визначні відкриття, які здійснив вчений, розкопуючи поле битви 1651 р. під Берестечком і городище літописного Звенигорода, значення і місце цих пам'яток в середньовічній історії України. Про музейну діяльність І. Свешнікова у стінах Львівського історичного музею розповів доктор історичних наук Святослав Терський, який

акцентував увагу на особливостях побудови експозиції у перше післявоєнне десятиліття, на перших успіхах музейних археологічних експедицій.

Теплу товариську атмосферу відкриття виставки розділили члени родини – Олександра Свешнікова (дружина Кирила Ігоревича Свешнікова) та Михайло Книш (чоловік Наталії Ігорівни Свешнікової), які поділилися з присутніми спогадами про приватне життя Ігоря Кириловича.

Церемонію відкриття виставки завершено процедурою поштового гасіння спеціально створеного конверта із зображенням ювіляра та присвяченої йому марки, який підготувала “Козацька пошта” з ініціативи Історико-краєзнавчого музею м. Винники.

Наступно присутніх запрошено до ознайомлення з представленими у вітринах матеріалами.

У створенні експозиції брав участь колектив авторів (Оксана Куценяк, Світлана Олексенко, Ольга Аржанова), який працював під керівництвом завідувачки відділом археології Емілії Зарубій. Завдяки кропіткій праці зібрано і представлено на виставці понад 400 експонатів. Частина артефактів походить із археологічних розкопок і сьогодні зберігається у фондових збірках Львівського історичного музею, Археологічного музею Львівського національного університету імені Івана Франка та Археологічного музею Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, які надали для експонування найцікавіші матеріали. Переважна більшість речей, представлених у вітринах, доступна відвідувачам вперше. Ці експонати (фотографії, документи, епістолярна спадщина, особисті речі дослідника) походять із приватних збірок колег та родини. Будуючи експозицію виставки її автори керувалися основною ідеєю, згідно з якою намагалися відійти від раніше прийнятого шаблону ідеалізації ювіляра, прагнути натомість представити якомога ширший спектр наукової діяльності І. Свешнікова та різні сторони його багатогранної і неординарної особистості. Цій меті підпорядковано експозиційний план виставки, де виділено окремі тематичні блоки: історія родини та юнацькі роки І. Свешнікова; музейна діяльність; археологічні експедиції; громадська діяльність; творчі захоплення.

Рис. 3. Початок експозиції виставки. Родина І. Свешнікова, його дитячі та юнацькі роки

Fig. 3. Beginning of exposition of exhibition. I. Sveshnikov's family, his childhood and adolescent years

Рис. 4. Фрагмент експозиції виставки. Музейна діяльність та археологічні розкопки 1950-х років

Fig. 4. Fragment of exposition of exhibition. Museum activity and archaeological excavations from 1950-th

Рис. 5. Фрагмент експозиції виставки. На передньому плані знахідки з гробниці культури кулястих амфор з Івання, Рівненська обл.

Fig. 5. Fragment of exposition of exhibition. On the foreground – finds from the tomb of Globular Amphorae culture from Ivannia, Rivne region

Рис. 6. Фрагмент експозиції виставки. Знахідки з городища літописного Звенигорода

Fig. 6. Fragment of exposition of exhibition. Finds from the hill-fort of annalistic Zvenyhorod

Експозицію розпочато матеріалами про походження І. Свешнікова. Представлено світлини прадіда віце-адмірала Льва Павловича Свешнікова (1824–1900) та діда Петра Львовича Свешнікова (1859–1908), бабусі Варвари Василівни Свешнікової (1861–1930) та матері Надії Миколаївни Радченко (1892–1972). Фото 20-х рр. ХХ ст. репрезентують вигляд Хотина, в якому пройшли дитячі роки Ігоря, та відображають його навчання у Дубенській гімназії. Увагу привертають копії документів з 30-х рр. ХХ ст. (книжка легітимаційна, свідоцтва про зданий колоковіум, відвідування семінару тощо), що інформують про студентський період І. Свешнікова на гуманістичному факультеті Університету Яна Казимира у Львові (сьогодні Львівський національний університет імені Івана Франка), де він навчався разом із дружиною Іриною Ігнатсьвою.

Оригіналом книги наказів по Львівському історичному музеї, де здійснено запис про прийняття на роботу, розпочато висвітлення періоду музейної діяльності І. Свешнікова. Рідкісними є світлини експозиції відділу первісного суспільства та Київської Русі у 1945–1954 рр., побудовані під керівництвом І. Свешнікова, а також рукопис плану “Наукової обробки музейних експонатів”. Працюючи у музеї, Ігор Кирилович брав участь у перших повосенних розвідкових археологічних експедиціях, які очолювали відомі дослідники: І. Старчук, М. Смішко, Ю. Захарук та Т. Пасек, що відображено на світлинах з того часу. За результатами цих досліджень підготовлено перші публікації, а фонди музею поповнилися новими експонатами, найбільш визначні з яких представлено у вітринах. Відвідувачам вперше доступні для огляду предмети зі скарбу бронзових предметів, що походять із м. Хеби (Чехія), що разом із іншими 1000 артефактами набуто у Г. Крушинської.

Окремим блоком скомпоновано матеріали, які висвітлюють самостійні археологічні дослідження вченого на Прикарпатті та Волині. У 1953 р. І. Свешніков розпочав обстеження і

розкопки на Львівщині – на території городища літописного Звенигорода (1953–1959) та могильника липицької культури біля с. Болотня (1954). Одночасно проводив роботи на Рівненщині: вивчав поселення та могильник культури шнурової кераміки біля с. Здовбиця (1958–1959), могильник вельбарської культури біля с. Дитиничі поблизу Дубна (1957), а також здійснював розвідкові роботи на території Львівської, Рівненської та Тернопільської областей (1952–1957). Доповнюють фотоматеріали друквані праці І. Свешнікова з цього періоду, зокрема брошура “Мегалітичні поховання на Західному Поділлі” (1957), яка поклала початок видавничій діяльності Львівського історичного музею. У 1958 р. в Інституті археології АН СРСР І. Свешніков захистив кандидатську дисертацію на тему “Пам’ятки племен бронзової доби Прикарпаття і Західного Поділля”, автореферат якої представлено в експозиції. У системі Міністерства культури України це була перша кандидатська дисертація, захищена в Україні музейним працівником.

Більша частина експозиції виставки присвячена дослідженням І. Свешнікова у період його праці впродовж 1959–1994 рр. в Інституті суспільних наук АН УРСР (сьогодні Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України). На цей час припадають масштабні розкопки вченого, якими вивчались пам’ятки доби бронзи на Передкарпатті, Поділлі та Волині. У окремих вітринах представлено фотоматеріали з загальними видами розкопів та об’єктів на тлі найцікавіших археологічних артефактів, здобутих під час розкопок на пам’ятках поблизу сіл Дитиничі, Здовбиця, Зозів, Городок, Млинів, Івання та ін. Загал здобутого за 1959–1970 рр. матеріалу дозволив досліднику підготувати узагальнюючу працю і захистити у 1972 р. в Інституті археології АН СРСР докторську дисертацію на тему “Історія населення Передкарпаття, Поділля і Волині в кінці III – на початку II тисячоліття до нашої ери”. В експозиції представлено монографію та копію диплома доктора історичних наук.

Окремо представлено матеріали із розкопок на полі битви 1651 р. під Берестечком, які І. Свешніков проводив майже 20 років. Найбільш численними є артефакти, що походять із багаторічних досліджень літописного Звенигорода. Заслугує на увагу низка світлин, що вперше репрезентує міжнародну українсько-польську співпрацю з суцільного археологічного обстеження прикордонних територій, у яких І. Свешніков брав участь у 1992–1994 рр.

Автори виставки втілили у життя цікавий задум, а власне, висвітлюючи археологічні розкопки з наукової точки зору, спромоглися одночасно змалювати буденні турботи експедицій, де моральна атмосфера та почуття гумору у значній мірі визначались особистісними якостями керівника. Відчути це відвідувачі мали змогу завдяки оригінальним світлинам, що репрезентують дозвілля учасників експедицій.

Заключний блок експозиції присвячено приватному захопленню Ігоря Кириловича, а власне – мистецтву фотографії. Особливо цікавими є світлини краєвидів, будинків, селян, які вдалося досліднику виконати у 50-х роках ХХ ст. як під час археологічних робіт, так і мандрівок у різних куточках Західної України.

Підводячи підсумки, належить відзначити успіх колективу працівників Львівського історичного музею, яким вдалося створити настільки інформативно смісну експозицію, яка, не зважаючи на обмежений простір виставкової зали, дає всесторонню уяву про ширину наукових інтересів та глибину наукових осягнень непересічної особистості в українській археології – Ігоря Кириловича Свешнікова.